Med Enköpingsvägen genom Järfällas historia

Idag överskuggas Enköpingsvägen av sin fyrfiliga motorvägsnamne. Men den har både spelat en stor roll för Järfällas utveckling och varit skådeplats för dramatik.

Järfälla är en kommun med ett bra läge ur kommunikationssynpunkt – även historiskt sett. Igelbäcken och Bällstaån var så sent som på 1000-talet farbara med båt och vattenvägen på Mälaren används än idag. Genom Järfälla löpte också två viktiga landsvägar – Enköpingsvägen och Häradsvägen och 1876 drogs järnvägen genom kommunen.

"Falska Gretas" karriär som stand-in för Greta Garbo kommer till ända i maj 1933 på raksträckan söder om Dragonbacken, mellan nuvarande E18 och Barkarby flygfält. Foto: John Lif.

Viktig farled redan på medeltiden

Enköpingsvägen, eller gamla Enköpingsvägen som den har fått heta i folkmun alltsedan motorvägens tillkomst, var betydelsefull redan på medeltiden. Den förband Stockholm med Enköping och Västerås och – framförallt – Bergslagen, där den för Sverige så betydelsefulla gruvnäringen växte fram.

Enköpingsvägen skär genom hela kommunen, från Stockholmsgränsen i söder till gamla Stäketbron i nordväst. Under århundradenas lopp har dragningen delvis ändrats, men vid skogvaktarbostället Strömsdal i Kallhäll och Ryttarstugan vid Stäket finns fortfarande delar av den medeltida sträckningen bevarad.

Milstolpar och delat underhåll

Det finns även andra synliga minnesmärken från äldre tider kvar. Vid Stockholmsgränsen samt vid Kolboda och Trehörningen står så kallade milstolpar. Den vid Trehörningen stod ursprungligen vid torpet Rännarskede vid infarten till Kallhälls villastad, men flyttades när motorvägen byggdes. Milstolparna sattes upp för att visa avståndet till och från Stockholm, mätt i fjärdingsvägar. En fjärdingsväg var lika lång som en kvarts gammal mil, med moderna mått 2 670 meter lång. Milstolpen vid Kolboda, en helmilstolpe, visade att det var åtta fjärdingsväg från Stockholm. Från kvartsmilstolpen vid Rännarskede var det nio. I Stäket finns också två minnesstenar från 1744 respektive 1769, som uppmärksammar arvfursten Adolf Fredrik giftermål med Lovisa Ulrika giftermål samt deras sons, Gustav III, dito med den danska prinsessan Sofia Magdalena.

Trots sin betydelse var Enköpingsvägen inte mycket mer än en ridstig långt in på 1600-talet. När Sverige blev en stormakt började staten intressera sig för vägväsendet och sökte organisera både underhåll och vägbredder. En stor landsväg skulle exempelvis vara tio alnar, sex meter, bred. Det var i första hand bönderna som drabbades av pålagorna att hålla vägarna i skick. För större landsvägar kunde detta delas upp på flera socknar. I Järfällas äldsta bevarade vägdelningsdokument från 1734 hade exempelvis Spångaborna underhållet för en sträcka fram till Aspnäs innan Järfällaborna tog vid. Klagomålen på dåligt underhåll var dock många.

Många raksträckor – många olyckor

Ännu så sent som på 1910-talet var Enköpingsvägen fortfarande mer lämpad för hästskjutsar och vägbanan var grusad. Först i början av 1930-talet gjordes en stor satsning på Enköpingsvägen, troligen genom nödhjälpsarbeten som Statens Arbetslöshetskommission svarade för. Så kallade AK-vägar finns på många håll i Sverige och brukar kännetecknas av att de har långa raksträckor, vilket stämmer bra med Enköpingsvägens nuvarande sträckning förbi kyrkan och flygfältet. Tidigare hade vägen svängt höger efter Barkarby torg och följt nuvarande Härads- och Kyrkvägarna förbi Järfälla kyrka innan den fortsatte i en båge över flygfältet för att komma fram ungefär vid nuvarande Herrestarondellen. Under trettiotalet fick också vägen en ny betongbeläggning.

Om det var ovana vid den nya beläggningen, den raka sträckningen eller höga farter som ökade antalet olyckor vet vi inte, men de blev allt fler. Fjärdingsmannen John Lif, som upprätthöll lag och ordning i socknen, var också en duktig amatörfotograf och han dokumenterade ett antal olyckor med sin kamera under 1930- och 40-talen. De flesta var inte så allvarliga, men ett par dödsolyckor inträffade. En olycka som uppmärksammades lite extra i pressen skedde 1933, där en kvinna, kallad "Falska Greta" blev skadad. Hon hade fått arbete som stand-in för Greta Garbo i samband med en filminspelning men på grund av olyckan tog filmkarriären slut innan den ens börjat. "Falska Greta" begärde därför ett skadestånd på inte mindre än 10 000 kronor.

Motorvägen (E18) invigdes den 3 september 1967, dagen H, då Sverige övergick till högertrafik. Enköpingsvägen förlorade därmed en del av sin betydelse. Men än idag löper den genom Järfälla och bjuder också på mer varierande vyer än vad motorvägen gör, för den som tar sig tid att skynda långsamt genom kommunen.

Ingrid Kennerstedt Bornhall
Järfälla kultur